

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עקרי הענין

לא תחמוד

א. מקור העניין. בפרשתנו בפרשת יתרו בעשרת הדברות נאמר: **"לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך וגו' וכל אשר לרעך"**. ובפרשת ואתחנן נאמר: **"ולא תחמד אשת רעך ולא תתאנה בית רעך וגו' וכל אשר לרעך"**. בדברי הרמב"ם (פ"א מגז"א הט"ו) והשו"ע (חו"מ סי' שנט) מפורש שהם שני לאווים נפרדים: מכל מקום מבואר בדברי הפוסקים [ערוך השולחן חו"מ סימן שנט סע' ח], שאף בלאו דלא תתאוה אינו עובר בתאוות לבו בלבד, אלא אם כן **מחשב בלבו איך להשיג החפץ מחברו**, ורק כאשר **גמר בלבו והחליט** שגם יעשה השתדלות גדולה והפצרה מרובה כדי להשיג החפץ, עובר בלאו זה. אך כל עוד אינו מהרהר ומחשב איך יקנה החפץ הוא אינו עובר ב'לא תתאוה' [ורק ממידת חסידות יש להימנע גם מכך, עי' בערוך השולחן שם סע' ח].

ב. גדר האיסור. והנה נחלקו הראשונים האם עובר ב'לא תחמוד' גם כששילם את דמי החפץ, והאם עובר כשהמוכר נתרצה והסכים למכירה. הגמרא בבבא מציעא (ה' ע"ב) שם זהו המקור בש"ס שמוזכר איסור 'לא תחמוד', ושם נאמר "לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע", ונחלקו הראשונים האם כן הוא האמת, שאיסור 'לא תחמוד' הוא רק כשלוקח את החפץ ללא תשלום, וג' שיטות מצינו בזה: [א] התוספות בבא מציעא והתוספות בסנהדרין (כה ע"ב) בתירוצם הראשון סוברים שאכן אינו עובר ב'לא תחמוד' אלא כשלקח חפץ בלא נתינת דמים, אבל אם נתן את דמיו אינו עובר בלאו זה. ומה שאמרו בגמרא "לא תחמוד בלא דמי משמע להו לאינשי", כן הוא האמת לפי שיטה זו. [ב] התוספות בסנהדרין בתירוצם השני, וכן הרמב"ם והראב"ד (הל' גז"א פ"א) סוברים שגם בנתן דמים עובר בלא תחמוד. ומה שאמרו בגמרא, רק "לאינשי משמע להו", ולכן אין הם נפסלים לעדות, אך אין זו האמת, אלא גם כשנתן דמים עובר. [ג] לשיטות הראשונים הסוברים שגם בנתינת דמים עובר ב'לא תחמוד' נחלקו לב' סיעות. יש שנקטו שעובר רק כשהמוכר לא הסכים למכירה, אבל אם הסכים אין הקונה עובר ב'לא תחמוד', כן היא דעת הראב"ד בהשגות. אבל הרב המגיד ביאר בדעת הרמב"ם, שגם כשאמר המוכר 'רוצה אני' והסכים למכירה, עובר הקונה ב'לא תחמוד'.

ג. לא תחמוד כשמפציר. כתב הרמב"ם: "כל החומד ביתו וכליו של חברו וכו' והפציר בו עד שלקחו ממנו, עובר בלא תחמוד". וצריך עיון מהו שיעור ה'הפצרה' שמתחייב ב'לא תחמוד'. ובשו"ת בצל החכמה ח"ג סי' מד אות ט) שהאיסור קיים רק כאשר מפציר ודוחק בבעל החפץ שלוש פעמים. ובספר 'לרעך כמון' כתב כי מותר לשאול את חברו אם הוא מעוניין למכור חפץ מסויים, ואין בזה 'לא תחמוד'.

אולם כל זה ב"סתם אדם", אבל **באדם נכבד וחשוב** שהמוכר אינו יכול לסרב לו, עובר אפילו אם ביקש ממנו פעם אחת, כמפורש בדברי רבנו יונה בספרו שערי תשובה (שער ג אות מג) "והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון אסור

לשאול מעם רעהו". והיינו שכבר בפעם הראשונה מרגיש הנתבע כאילו מפצירים בו מאחר שאינו יכול לסרב לבקשת האיש נכבד, ולכן עובר ב'לא תחמוד'.
ד. לחמוד חכמתו של חברו - כתב הערוך השולחן חושן משפט סימן שנט סעיף י, "ל שכוון למה שדרשו במכילתא לא תחמוד כלל בית שדה ועבד ואמה ושור וחמור פרט וכל אשר לרעך חזר וכלל והוי כלל ופרט וכלל מה הפרט דבר שהוא קונה ומקנה אף הכלל דבר שהוא קונה ומקנה עכ"ל וביאור הדבר נראה שאם ראובן למד איזה חכמה ואיזה מלאכה ושמעון חמד בלבו חכמה זו או מלאכה זו והשתדל והרבה רעים על ראובן עד שלמדו והייתי אומר שגם זה הוא בכלל דלא תחמוד לזה מייעטה התורה דוקא דבר שהוא בקנין שכשהיא אצל ראובן איננו אצל שמעון לאפוקי חכמה ומלאכה אינם בקנינים.

ה. לחמוד דברים שערכם פחות משהו פרוטה. כתב המנחת חינוך (מצוה לח) שאינו עובר בלאו, אלא שהדבר אסור משום שחצי שיעור אסור מהתורה, ובשדי חמד (מערכת הל' כלל קל) הביא את דברי המנחת חינוך, ומה שהסתפק לפי זה הבן איש חי בספרו 'רב ברכות' - באם חמד דבר שיש בו שוה פרוטה אבל הוא בשותפות משני בני אדם, אם עובר בלאו זה, או לא "מי אזלינן בתר ידידה או בתר הבעלים".

ו. 'לא תחמוד' במתנה, ובמפציר בחמיו. כתב רבנו יונה בספרו שערי תשובה (שער ג אות מג) וז"ל: "והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת, בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו". ומפורש בדבריו שיש איסור 'לא תחמוד' גם במתנה. ומתוך כך כתב החפץ חיים בחתימת ספר שמירת הלשון (ח"ב בהגה"ה) לעורר על המכשלה המצויה כאשר מוחותן אחד מפציר ברעהו שיוסיף עוד לנדוניה [לאחר שכבר כתבו את תנאים] שלכאורה עובר ב'לא תחמוד'. וכעין זה כתב החפץ חיים ב'ספר המצות הקצר' וז"ל: "ומצוי זה בחתן שמכביד על חותנתו קדם החתונה, שיתן לו דבר פלוני ופלוני, מה שלא התנו על זה בשעת כתיבת התנאים, ואף על פי שחותנו ממלא מבקשו, עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד" [נראה לומר לענ"ד לומר בזה דכל זה רק כשמבקש אחר שנהיה כבר חתן, אבל אם מלכתחילה אומרים שעושים תנאי שאיננו מסכים בשידוך אא"כ תתנו לנו כך וכך, אין בזה לא תחמוד, אולי אין זה ראוי מחמת דברים אחרים כמו נושא אשה לשום ממון וכדו', אבל מה שכ' הח"ח לגבי לא תחמוד לא שייך בזה]. ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מג וסי' מד) לימד זכות על החתנים, שדעת רבנו יונה יחידאה היא, ולכן במתנה אין איסור דאורייתא של 'לא תחמוד', והקפידא היא רק ממידת חסידות.

ז. לא תחמוד בדבר שאינו נראה לעין. רבי ישראל יעקב פיישר בשו"ת אבן ישראל (ח"ח סי' ק"ה) האם אדם מחוייב לתרום כליה לאחיו או אחותו, ובפרט כאשר הוריו לוחצים עליו שיעשה כן. ובתוך דבריו הוא דן האם אסור להורים ללחוץ על בנם משום שעוברים על איסור 'לא תחמוד'. והוא מחדש חידוש גדול, שאין איסור 'לא תחמוד' בדבר שאינו נראה לעין, וכמו כן הוא

מין פוסק הדור

הגר"נ קרליץ שליט"א

לא תחמוד כשאינו מביא לידי גזל כתב בשו"ע (סי' שנט"ט סי' א') התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם רעים והפציר ברעים, יבא לידי גזל שנא' וחמדו בתים וגזלו וכו'. ומבואר דיסוד איסור דלא תתאוה ולא תחמוד הוא משום שמביא לידי גזל, ולכן נראה דרך במקום שיש בו איסור גזל איכא נמי לאיסור דלא תתאוה ולאיסור לא תחמוד, אבל במקום דאין בו משום גזל, ליכא נמי משום לאו דלא תתאוה ומשום לא תחמוד. ולכן, חפת שעומד למכירה ובאו ב' קונים ראובן ושמעון, ואין המוכר רוצה למכרו לראובן אלא לשמעון, מותר לראובן להפציר ולהרבות רעים על המוכר שימכרו לו, ומה"ט שנתבאר דיסוד איסור לא תחמוד הוא משום גזל, ובמקום דלא שייך איסור גזל לא שייך איסור לא תחמוד. ומהאי טעמא בלוקח יחיד, אין איסור לפני עור על המוכר שמכשיל את הלוקח בלא תחמוד אם ימכור לו מחמת הפצרתו, אלא אם באמת ימכור לו מחמת הפצרתו, אבל אם יחליט עתה המוכר שבאמת רוצה למכור לו גם שלא מחמת הפצרתו, אע"ג שהגורם למכירה היה הפצרת הקונה, מ"מ אין בזה איסור לא תחמוד, וכנ"ל דיסוד איסור לא תחמוד הוא שלא יבוא לידי גזל ובמקום שאין איסור גזל ליכא איסור לא תחמוד.

לא תחמוד כשאינו בחפץ מסוים חנות שעושה מבצעים כדי שיבואו לקנות אצלו, אפשר דאין בזה משום לאו דלא תחמוד משום שהוא רק בצורה מסחרית, ואע"ג שמוכר מחמת שרוצה בממון של אחרים, מ"מ כיון שדרך המסחר הוא למכור דברין שאנשים נצרכים להם, על כן כוונת המוכר לתועלת הקונים. אבל אסור למוכר לשכנע את הקונים לקנות דבר שיועד שאין הקונים נצרכים לו משום איסור לא תחמוד בממונם, ולמעשה צ"ע אמנם לא נתבאר אם יש לאו דלא תחמוד בחומד ממון חברו, דבפסוק מבואר רק חפצים, שדהו, שורו, חמורו, וכל חפציו דבזה שייך חמדה, אבל כספו של פלוני הרי אין לו ענין דוקא בכספו דכל כסף שוה, ומנין שאף זה נכלל בלאו, וכן בלשון הרמב"ם מבואר דדוקא בחפצים מסויימים שייך לא תחמוד.

(חוט שני מילי דנדיקין)

לרפואת רבינו שמריהו יוסף נסים בן בתיה שליט"א בתושח"י

בזכותו של מלך ליקח אשה בעל כרחו, ומדברי אמו"ר

לשון הר"מ [בהלכות מלכים] שלוקח נשים ופילגשים וכו' משמע דיכול המלך ליקח נשים בעל כרחו, והיינו בפשוטו ע"י קידושין. ומרן הגר"ז נתקשה בזה [והובא בקונטרס חנוכה ומגילה שם]. דהלא אין אשה נקנית אלא מדעתה, כמבואר בקידושין [דף ב.] דאי אפשר לקנות אשה בע"כ, וא"כ היאך יכול המלך לקדש בע"כ, ואף אם הלקיחה בע"כ מותרת לו, הא מיהת היאך חיילו הקידושין בעל כרחו, וצ"ע.

והנה הטעם בדקידושין בעינן שיהיו מדעתה, פרש"י בקידושין [דף מד. ד"ה קידושין דמדעתה] דהוא משום דצריך דעת מקנה, שכן האשה היא המקנה את עצמה לבעלה, ואילו ברש"י ביבמות [דף יט. ד"ה קידושין] כתוב טעם אחר, דהוא נלמד מדכתיב והיתה לאיש אחר מדעתה משמע, ומשמע שהוא

מחדש שאין איסור 'לא תחמוד' בחומד דבר כדי ליתנו לאחרים [ועל פי דבריו כתב, שמסתבר שכוונת החפץ חיים היתה שלוחץ על דברים הנמצאים בבית חותנו, אבל הלוחץ על חותנו שיתן לו עוד כסף שיוכל לקנות עוד חפץ, לא מסתבר שיעבור על 'לא תחמוד', אלא שאין זה דבר ישר].
ח. 'לא תחמוד' בחומד חפץ חברו לצורך קיום מצוה - בשו"ת בצל החכמה (שם) מחלק את השאלה לשני סוגים: חומד בחפץ של חול לקיום מצוה, כגון שופר מהודר או מצות מהודרות של חברו, או חומד דברים שבקדושה שאי אפשר להשתמש בהם אלא לצורך מצוה, כגון ספרי תורה, תפילין ומזוזות. ומסקנתו שעובר בשני הסוגים ב'לא תחמוד'.

מגיה"כ דבעינן דעת האשה, והארכתי בענינים אלו בעיני שבועות, בין כך ובין כך קשה היאך מלך קונה אשה בע"כ.

במקנה [קונטרס אחרון סי' כ"ו סק"ב] כתב דמאחר שאין קידושין בע"כ ע"כ דמה שכתב הר"מ שלוקח בנות ישראל ופילגשים בעל כרחו היינו אף בלא קידושין, וכתב בזה עוד, דהנה מקור דברי הר"מ שמותר לו ליקח נשים ופילגשים בעל כרחו היינו כדעת שמואל בסנהדרין [דף כא:]: דכל האמור בפרשת מלך מותר בו, והוסף שזמה הוא שהכריח הר"מ [פ"ד מלכים ה"ד] שהמלך מותר לישא פילגש בלא קידושין, עכ"ד. הגר"ז אמר ליישב קושיא הג"ל על הר"מ [דיכול ליקח בע"כ], דנפ"מ במלך שכבר קידש את אשתו, ואח"כ נעשה המלך בעל פולפוס [ריח החוטם או הפה] וכדו' מאלו האנשים שכופין אותם להוציא [כתובות עז:], דבזה כתב הר"מ דיש לו רשות למלך להחזיק אשתו תחתיו בעל כרחו, ונפקא לן מזה שאין כופין אותו לגרש, דמאחר שיכול לכופף את אשתו להיות אשתו ממילא ע"כ אין לה זכות 'תביעת גירושין' על הבעל, עכ"ד.

ולענינו יש לדון בדברי הגר"ז, שכן עיקר זכותו של המלך ליקח נשים בעל כרחו הוא מזכויות המלך על עמו להעמיד לו נשים לנישואין, הא מיהת זכות זו הוא לכאורה תליא במה שהוא משתמש בה בדרך אישות, שכן ודאי שהמלך חייב בעונת אשתו [והחוט"ס בפירושו ע"ה] הביא דאיתא דעונת המלך משנה לשנה, וא"כ אף אם הוא מלך, מ"מ בעל פולפוס אין לו זכות של תביעת נישואין שאין יכול לנהוג מנהג אישות. והרי באמת כל בעל יש לו בעלות על אשתו, כמבואר בפ"י גיטין [דף מג.] דמה"ט אין קידושין תופסין באשת איש, שכן יד האשה [לאישות] קנויה לבעלה, וכשם שהאב בעלים על בתו [לקנין האישות], כך הבעל בעלים על אשתו [לקנין האישות], ויעוין בפלוגתת הראשונים בגיטין האם אשה ממונו של בעל לענין דין טענין, ויעוין במש"ב בפרשת אחרי מות פי"ח פ"כ כמה ענינים שהבעל בעלים על אשתו, ואכ"מ. ועכ"ז כל בעל שנעשה בעל פולפוס כופין אותו להוציא, שכן השיעבוד הוא שיעבוד של אישות, והיינו כדרך הראוי לאישות, ובעל פולפוס אינו יכול לקיים מנהג אישות כראוי, ולפי"ז ה"ג במלך דכוותה, שכן כל הזכות שיש לו למלך על בנות המדינה ליקח מהן נשים [עבור מעלת המלוכה כמש"ב] הנה זהו דוקא כאשר נוהג בהן מנהג אישות, ואילו בעל פולפוס שאינו מנהג אישות הראוי אין יכול לכופף אותה.

הגר"ד הלוי סאלאוויצקי תירץ [והובא בקונטרס הג"ל], דאף דהקידושין לא יחולו שלא מדעת האשה בע"כ, מ"מ הר"מ כתב דממשפטי המלוכה הוא שמותר לו לכופף כל אשה להתקדש לו, ונפ"מ בזה שאילו לא היה לו זכות לכך א"כ אם לא תסכים אינה נחשבת כמורדת במלוכה, אך מאחר שיש לו זכות לכך, אזי אם לא תסכים להתקדש הרי היא מורדת במלוכה, ומותר לו למלך להרגה על כך, וקלסיה הגר"ז שהוא נכון. ומצא כן בתוספתא סנהדרין [פ"ד ה"ב] ז"ל, ובורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות ליות וישראלות, ע"כ, ובחש"ד על התוספתא שם כתב כן, דאם האב מעכב מלמסור את בתו הר"ז מורד במלוכה. וואמו"ר אמר דנפ"מ גם לענין לאו דלא תחמוד, דהנה נחלקו האחרונים האם יש לאו דלא תחמוד בחומד באשה פנויה לנישואין, דעת החת"ס [אה"ע סי' ק"ט ד"ה ובר וח"ז סי' כ"ה ובב"ב מז:] דיש בזה לאו, עכ"ד, והביאור הוא, דלא גרע מיכל אשר לרעך, שכן אשה ברשות עצמה היא, וכל התוקף אשה ובא עליה חשיבא גזילה כמבואר בר"מ [פ"ט מלכים ה"ד], ואולם אם נתקדשה לבעלה שוב אין כאן גזל מעצמה, שכן היא ברשות בעלה, ואף שיש כאן גזל מהבעל, ע"י סנהדרין [דף גז:]: ורש"י [ד"ה על וד"ה נהרג], ובה נאסר מדין אשת רעך, ומעתה מלך שחמד אשה פנויה אינו עובר בלא תחמוד, כיון שיש לו זכות על כך לקחתה לאשה.

ואשר יראה עוד בביאור דברי הר"מ [שהמלך יכול לקדש אשה בע"כ] באופן נפלא, דמיירי באופן שאמרה רוצה אני, דבכה"ג אף דבכל אדם אינה מקודשת עכ"ז מלך שקידש בע"כ מקודשת וכפי שיבואר.

דהנה איתא בב"ב [דף מח.]: דהמקדש אשה בע"כ ואמרה רוצה אני מקודשת מה"ת, וכיון שהוא עשה שלא כהוגן עשו לו חכמים שלא כהוגן והפקיעו את קידושיו, אשר לפ"ז נמצא דמלך יכול לקדש בע"כ עד שתאמר רוצה אני, דהלא בזה מן הדין מקודשת, וכיון שמלך שפיר עושה כהוגן שהרי יש לו זכות לכך, ממילא ודאי לא אפקעינהו בזה לקידושין מיניה, וממילא נוחא מה דהיא מקודשת בע"כ, ושמעתי כן גם מהגר"י רוטברד.

הגאון רבי אברהם גורביץ שליט"אראש ישיבת גייטסהעדבגדר איסורא דלא תחמוד

(א) הרמב"ם בפ"א מהל' גזילה ה"ט כתב שאין לוקין על לאו של לא תחמוד מפני שאין בו מעשה, והוסיף הרמב"ם דאינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ, כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזה עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה. ובהשגות הראב"ד שם השיג עליו, לא ראיתי תימה גדול מזה, והרי אין לך מעשה גדול מנטילת החפץ, וכיון שאין עובר עד שיקח את החפץ, היאך כתב הרמב"ם שאין לוקין עליו משום שהוא לאו שאין בו מעשה, והראב"ד שם נקט שהטעם שאין לוקין בלא תחמוד כיון שהוא לאו הניתן לתשלומין.

וכבר ביארו המפרשים ז"ל, שהרמב"ם והראב"ד חולקים בהגדרת יסוד איסורא דלא תחמוד, דלדעת הראב"ד הוה מגדרי איסור גזל ומחסר ממון חברו שלא מדעתו, ולכן פירש דהוי לאו שיש בו מעשה, וגם פירש שהוא לאו הניתן לתשלומין. אולם לדעת הרמב"ם עצם האיסור הוא החמדה בלב והמחשבה לעשות תחבולה כדי לקנות דבר שברשות אחר, ואף דגם לשיטת הרמב"ם אינו עובר בלא שעשה מעשה שלקחו, אי"ז אלא תנאי במחשבה, שרק במחשה שמביאה לידי מעשה עובר עליה [ולכן דקדק הרמב"ם וכתב שאינו עובר "עד שיקח החפץ", ולא כתב שאינו עובר אלא במעשה לקחת החפץ, שהאיסור הוא על המחשה ורק שאינו חייב על המחשבה, אלא בתנאי שמביאה לידי לקיחת החפץ], ולכן ס"ל דהוי לאו שאין בו מעשה, כיון שעצם האיסור הוא המחשבה בלב [ועי' קוה"ע סי' סט טז, ואכמ"ל], וגם לא ס"ל דהוי לאו הניתן לתשלומין, כיון שאין האיסור מיוסד על חסרון ממון חברו.

ולכא"ו מצאנו מדרשים חלוקים בזה גופא, דיעו"י במד"ר קדושים פכ"ג אות ה', שפרשה זו נאמרה בהקהל מפני שעשרת הדברות כלולם בתוכה וכו', וכנגד לא תחמוד מנה שם המדרש את הקרא ואהבת לרעך כמוך. אולם במדרש תנחומא שם כתב באופ"א, וכנגד לא תחמוד מנה את לא תעשוק ולא תגזול. ומבואר דלדעת המדרש רבה יסוד איסורא דלא תחמוד הוא במחשבת הלב ובחוסר ההרגשה של 'זאהבת לרעך כמוך', וכשיטת הרמב"ם. ואילו לדעת המדרש תנחומא הוא איסור מלתא דלא תגזול, וכשי' הראב"ד.

(ב) והנה שמעתי מאמו"ר הגה"צ זצ"ל, שבעת שלמד לפני מרן הגר"ז זצ"ל, סיפר לו מרן זצ"ל אודות עובדא מגאון וצדיק מפורסם, שכשראה מרחוק שיהודי אחד נכנס לביתו כדי לגזול ממנו אחד מחפציו, קרא הגאון לעומתו "הפקר, הפקר", וביאר מרן זצ"ל בטעמו, במה שאמר "הפקר" ולא "נתונה לך במתנה", שע"י נתינה במתנה היה מצילו מעבירת גזילה, אבל לא מעבירת לא תחמוד, ע"כ שמעתי.

ונראה בטעמו, שכן הא דבעינו לענין לא תחמוד חמדה הבאה לידי מעשה, פירש הרמב"ם דבעינן "עד שלקחו ממנו, וכאן ע"י הפקר, אין כאן לקיחה ממנו, שבזמן שבא החפץ אל החומד, כבר אין זה "ממנו", ודו"ק.

ונראה לבאר לפ"ז, מש"כ ב"מעין החכמה" בדעת הרמב"ם, דלא תחמוד באשת חברו, אינו אלא גדר של

'איסור לא תחמוד'

'עשרת הדיברות' נחתמות בלאו של 'לא תחמוד': 'לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך'. אסור לך לחשוב, לרצות ולפעול שהבית הזה של חברי יהיה שלי. ב'עשרת הדיברות' שבפרשת ואתחנן מוסיפה התורה ענין נוסף וכותבת: 'ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוהו בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך'.

הרמב"ם בספר המצוות מונה בזה שני איסורים הראשון 'לא תחמוד' שעליו תעבור רק אם בפועל לקחת את מה שחמדת. ויש איסור נוסף של 'לא תתאוהו' שאסור לך אפילו לרצות בלבך שמה שיש לחברך יהיה שלך. וזה לשון הרמב"ם שם: 'שהזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהיה מביא לעשות תחבולה לקנותו וזהו לשון האזהרה שבאה בזה העניין אמר 'לא תתאוהו בית רעך' ואין השני לאווין אלו בעניין אחד. אבל הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו והלאו השני מזהיר אפילו להתאוות בלבנו לבד'. מוסיף הרמב"ם ומביא את דברי המכילתא על הפסוק בספר מיכה: 'וחמדו שדות וגזלו' מנין שאם התאוה אדם סופו לחמוד תלמוד לומר לא תתאוהו ולא תחמוד ומנין שאם חמד אדם סופו לגזול תלמוד לומר וחמדו שדות וגזלו'. 'שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על אמרתו יתברך 'לא תתאוהו', ואם התחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרהו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר שווה, ואם הגיע אל בקשתו הנה כבר עבר על 'לא תחמוד'.

אתה מתייצב על מדרון חלקלק. ראית דבר יפה אצל חברך ועולה בדעתך 'למה לא יהיה גם לי כזה דבר'. אתה מתאוה. הרצון הזה לא ירפה ממך. אתה תתחיל לעשות מאמצים להשיג מחברך את הדבר הזה, בתחילה תנסה לשכנע אותו שימכור לך, זה לא הולך אתה מציע לו חליפין עם דבר יקר יותר ויותר טוב, הצלחת לשכנע אותו, עברת על 'לא תחמוד'. עכשיו אתה רגוע, השגת את הדבר אליו התאוות, עברת על שני לאווין. דע לך שהיית בסיכון גדול לעבור גם על לאו של 'לא תגזול'. התורה ירדה לסוף דעתך שאם לא היית משכנעו למכור לך היית גוזל את הדבר ממנו. החכמה היא לא להיכנס לסחרור הזה. לא להגיע לעמידה בראש מדרון חלקלק. בלעם הרשע הבין את זה הוא רואה את ישראל 'שוכן לשבטיו' כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינם מעורבין' שומרים על פרטיות. יתרה מכך 'שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה'. החלונות והפתחים ממוקמים בצורה כזו שאינה מאפשרת, לא לראות ולא להביט ואפילו לא 'להציץ' לתוך אהל חברו. 'חכם עיניו בראשו' הוא מבין מראש שצריך לתכנן את צורת חייו באופן שתרחיק אותו מהעבירה. הוא שומר על פרטיות מונע מהתערבות אחד בשני. והוא מתכנן את הפתחים בביתו שלא יאפשרו לו אפילו להציץ לבית חברו.

בכמה וכמה איסורים מצאנו שחז"ל עשו סייג להרחיק את האדם מן העבירה. המקום היחיד בו מצאנו שהתורה עצמה עשתה סייג לאיסור מוגדר, הוא בשמירת העיניים והרחקות נוספות. 'לא תקרבו לגלות ערוה' מבאר הרמב"ם: 'לא תקרבו לדברים המביאים לידי גילוי ערוה'. אתה צריך לשמור מרחק. לנקוט בכל האמצעים שיגנו עליך מהסכנה. שלא יהיו לך אחר כך תירוצים. בדיוק כמו בנהיגה בכביש. אם אינך שומר על כללי הזהירות בדרכים אתה נחשב פושע. אתה רח"ל מביא על עצמך אסון ביודעיין. ההתרברבות בנוסח 'לי זה לא יקרה' אינה מתאימה לאדם בר דעת. כל ראייה משפיעה על האדם. צאו וראו איזה סכומי כסף אדירים משקיעים חברות כלכליות בפרסומת בשוליו של כביש מהיר. מקום בו חולפות מכוניות במהירות הבזק. מפני שאפילו מבט וראיה של שבריר שנייה, בחטף, תוך כדי נסיעה מהירה נקלט במוחו של אדם ומשפיע עליו. מפני שכל ראייה מותירה רושם. על הפסוק: 'ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות' דורשים חז"ל 'כימי עולם, כימיו של הבל שלא ראה עבודה זרה מימיו'. אנחנו מתפללים ומבקשים מהקב"ה שיבנה את בית המקדש ושנזכה לעבוד בו ביראה. בכזו יראת שמים טהורה ותמימה, כמו שהייתה להבל שלא ראה עבודה זרה מימיו. כי מי שאי פעם ראה עבודה זרה השפיע עליו הדבר, במודע ושלא במודע. כי כל ראייה משפיעה. כל ראייה וכל מבט ולו החטוף ביותר נצרב במוחו ובתודעתו של האדם. הכלל הראשון הוא לא להימצא במקום שבו רואה העין את שאין לה לראות. זוהי מידת ההתרחקות הראויה והנדרשת. וכאשר אדם מתרחק כראוי, יוכל הוא לשמור את מצוות התורה. ברור לנו כי אם התורה צוותה והזהירה אותנו על כך. משמע כי הדבר נתון בידינו. כי בכוחנו לגבור על תאוותנו. בידינו, אם רק נרצה, לשמור על העיניים ועל המחשבה. נאזור חיל, נשמור על עצמנו ונהיה קדושים.

ארטיק יש מגדולי הפוסקים שנקטו כי דין לא תחמוד נאמר בכל דבר, ואף על פחות משווה פרוטה, ולפי"ז יש לתמוה על שאין מחנכים את התינוקות שלא לבקש מחבריהם מיני מאכל ומיני מתיקה, ועושיין זאת כנודע בהפצרה גדולה, ונקטיין שהפצרה על ג' פעמים נחשבת 'לא תתאוהו' ומדוע אין אנו מחנכין אותם הזה.

דעת מו"ר הגר"ח זצ"ל כאשר שאלתי זאת למו"ר אמר לי כי לדעתו דין לא תחמוד הוא בדברים שיש בהם חמדה גדולה כעין הפס' לא תחמוד כסף וזהה אבל דברים שאין בהם חמדה אלא תאוה בעלמא אין בזה לא תחמוד.

כליות דעת הראב"ד הגר"י פ"ט זצ"ל בספרו אבן ישראל עמי שמפציר בחבירו שיתן לו כליו עובר על לא תתאוה ואם נתן לו עובר בלא תחמוד, ולפי הדברים הנ"ל יש מקום לומר שאין בזה לא תחמוד משום שאינו חומד ומתאוה לכליה מסוימת אלא מתאוה לחיים לחיות עצמו ושם חמדה לא נופל רק על דבר שאדם מתעורר בתאוותו מחשבתו אליו כמו בית נאה וכדו'.

צדקה וזה יש להבאר מדוע לא מחינן בקבצני מתא על זה שמפצרים באדם שיתן להם כסף והרי יש בזה לא תתאוה, ובפרט כאשר אין זו מצות צדקה כגון שהוא עשיר או כגון שהקבצן מומר, ומדוע לא מחינן בהו ואדרבא נותנין להם ומכשילים אותם באיסור לא תחמוד. וי"ל שאיסור לא תחמוד הוא כאשר מתלהב מדבר מסוים אבל קבצנים אלו אין להם נפק"מ אם יתנו להם דולר או כל כסף אחר ואף טבעת זה נמצא שאינם מתאוים לדבר מסוים ואין בזה לא תחמוד

ראשי הישיבות

-המשך

"לא תתאוה" [וכ"כ האבן עזרא בשמות כ א] שעובר בו על האיסור אע"פ שלא השיג מבוקשו. והוכיח כן המעין החכמה, דהרי על החימוד אינו חייב אלא כשהשיג מבוקשו, וא"כ ממ"ג, אם לא נתרצה הבעל לגרשה והוא כופהו, הרי היא בכלל אשת איש דגט מעושה שלא כדון פסול, ואם דיבר על לבו עד שנתרצה הבעל לתת לה גט, ליתא ללאו דחימוד, אלא ע"כ דלא תחמוד דאשה הוא גדר של לא תתאוה, ואיסור לא תחמוד נאמר רק בממון, עיי"ש בד' המעין החכמה שתי' בזה קו' הסמ"ג, ודקדק כן בלשון הרמב"ם, ואכמ"ל.

ולכא' עיקר יסודו קשה, דגם בממון נאמר כן, דממ"ג, אם חברו אמר רוצה אני אין כאן איסור, שהרי חברו הסכים, ובלא אמר רוצה אני לא השיג מבוקשו, והרי הוא בכלל איסור גזל. אולם לפמש"ג לעיל י"ל, דהגדר בלא תחמוד שאינו עובר אלא כשעשה מעשה שיש בה לקיחה מן הבעלים, ובממון ע"י הפקר לא יעבור וכמש"ג לעיל, ולכן ה"ה דבאשה לא יעבור על לא תחמוד, דע"י גרושין הוה כמו קונה ע"י הפקר, אבל בממון חברו כשאמר חברו רוצה אני, ג"כ עובר בלא תחמוד, כיון שנתקיים בו "עד שלקחו ממנו", ודו"ק.

(ע"פ הקדמת "ענפי ארז" גניבה וגזילה, ע"ש הרחבה)

בגדר איסור לא תחמוד

חומר האיסור נאמר בתורה "לא תחמוד בית רעך" "לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך" (שמות כ' י"ד). אסור לאדם להפעיל לחץ על חבירו שיוותר על דבר השייך לו. החינוך מצוה חט"ז כתב בטעם האיסור "שבחמדה הזאת גרמת לאדם תקלות רבות כי התאוה מביאה לידי חמדה והחימוד מביא לידי גדל, שאם לא יתרוצו הבעלים למכור אפילו בדמים יקרים יבוא לקחת ביד חזקה, ואם יעמדו הבעלים לפניו להציל מסוּמם יבוא גם לידי שפיכות דמים וכו'". וכבר אמר התנא הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם. וכתב בס' פועל צדק (מהש"ך) על תרי"ג דלכך נחתמו עשרת הדברות בלאו זה שהחומד עובר בכולם. בס' ראשית חכמה בשער הענוה פ"ז מביא שם מעשה נורא שע"י החמדה עבר אדם אחד באמת על כל עשרת הדברות. (עי' באבן עזרא עה"פ לא תחמוד, ובס' החינוך מצוה תט"ז ולפי"ד מיושב דברי האבן עזרא (עי' בית הלוי פרשת יתרו).

שורש האיסור הרמב"ם בהלכות גזילה ואבידה פ"א ה"ט כתב "החומד עבדו או אמתו או כליו של חברו או על כל דבר שאפשר שיקנהו והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו **אפילו בדמים יקרים** הר"ז עובר בלאו דלא תחמוד", וכך מובא בשו"ע חו"מ סימן שנ"ט ס"ו, ומשמע מדברי הרמב"ם והשו"ע דגם אם נתרצה לבסוף בעל החפץ למכור אחר השתדלות הלוקח עובר בלאו זה. ומוסיף הרמב"ם (שם) "ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה". וכתב הרב המגיד (שם) להסביר דבריו לפי שגוף נטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה רק ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא עיקר האיסור אלא דלא נגמר רק בשעת המקח ובהשתדלותו לא היו בו מעשה.

אולם הראב"ד בהלכות גזילה פ"א ה"ו חולק על הרמב"ם וסובר דאיסור לא תחמוד הוא דווקא בשלא נתרצה המוכר ולקח החפץ בע"כ ואפילו אם נתן ע"ז כסף עבור החפץ שלקח, אבל אם נתרצה המוכר אינו עובר כלום. וכ"כ הרב המגיד (שם) בדעת הראב"ד. הסמ"ג מוסיף על דעת הראב"ד וסובר שאין בו משום לא תחמוד אא"כ אינו נתון דמים אבל אם נתון כסף אפילו ע"כ של מוכר אינו עובר בלא תחמוד, וכ"כ התוס' בסנהדרין כ"ה ע"ב ד"ה מעיקרא ובב"מ דף ה' ע"ב, אולם להלכה פוסקים כשיטת הרמב"ם כיון שכל הפוסקים סתמו כן בשו"ע. וכתב בס' תולדות שמואל במצוה ל"ח דלכו"ע אינו עובר אא"כ עשה עכ"פ איזה השתדלות עד שנתרצה למכור. אבל אם בעל החפץ השיב לו תיכף בשאלה ראשונה שהוא מרצה למכור אפילו שאל על חפץ שלא היה עומד למכירה אין מזה משום לא תחמוד, כי השאלה בלבד אינו בגדר השתדלות. (עי' ספר אמרי יעקב מהגר"ם שטיין שליט"א עניני חו"מ סימן ז' סעיף א').

חפץ שאין בו שוה פרוטה בס' יד המלך הלכות גזילה פ"א ה"ט מסתפק בעבירת דלא תחמוד אם הפציר והכביד רעים על חבירו על חפץ פרטי שאין בו שוה פרוטה ולקחו ממנו האם עובר בזה בלאו דלא תחמוד. וכתב דשורש הלאו דלא תחמוד מטרת כוונת התורה על ההפצרה ע"י הרעים ונתינת עינו הרעה בשל אחרים ובעצם איסור זה אין חילוק בין שוה פרוטה לפחות משו"פ, והסברא היא להיות אף אם נתן דמים בשביל החפץ ואפילו נתן כפלים משווי דמי החפץ כל שהיה הלוקחה ע"י הפצרת הרעים עובר בלאו דלא תחמוד. דדוקא בדבר שבין פרוטה לפחות משו"פ הוא רק בערך המסון, אבל בעבירה זו אין שום דבר הנוגע למסון דהמוכר קיבל מסון כפול יותר מכדי שוויו של החפץ, וכל ענין הלאו הוא בחמדת החפץ כמות שהוא מה לי שם זה שו"פ או פחות משו"פ. המנחת חינוך מצוה ל"ח כתב

דלפי הרמב"ם שהאיסור גם אם נתן דמים וע"כ בגדר הלאו אינו מחמת הפקעת ממון א"כ חומד פחות משו"פ עובר על האיסור כמו דברי יד המלך. אולם מדברי הגמ' ב"ק כ"ט ע"א משמע שפחות משו"פ אין איסור כלל דבפחות משו"פ לא נחשב ממון כלל ואינו עובר בלא תחמוד, וכ"כ האדר"ת בספרו זכר דבר ח"ש אות ט'.

האם המוכר עובר בלאו לפני עור לא תתן מכשול מי שמפציר בחבירו למכור לו חפץ שאינו עומד למכירה עד שנתרצה המוכר ומכרו לו ואז עובר הלוקח בלאו דלא תחמוד, אולם יש לדון האם המוכר עובר על לאו בלפני עור, ומסילא אסור לבעל החפץ שימכרו לו למי שמפציר בו למכור אף אם הקונה יתן סכום כסף שהמוכר היה מוכן למכרו בלב שמת, או שמא אין איסור של לפני עור, וכבר נסתפק בזה בשו"ת שערי דעה ח"א סימן קמ"ט, ובסוף דבריו נוטה דשייך בזה לאו בלפ"ע אלא שמשיים שעדיין צ"ע, אמנם בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן נ' מוכיח מדברי המנחת חינוך מצוה ל"ח ד"ה והנה לאו נראה דמוכח דאין המוכר עובר בלאו דלפ"ע, שהרי כתב דלכן בעבר הלוקח על לא תחמוד המקח קיים ולא אומרים כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, כי רק הלוקח עבר איסור ולא המוכר ואפשר שהמוכר נתרצה לבסוף למכור בלב שלם, ואם נאמר שלא מועיל המכירה יהיה קנס גם **על המוכר והמוכר לא עשה איסור על כן המכירה קיימת**. ואם נאמר דבנתרצה המוכר למכור לו עבר גם הוא דלפני עור הרי גם המוכר עשה איסור וראוי גם הוא שנתקסנו, ומוכרח בעליל דהמוכר אינו עובר בלאו דלפ"ע.

קונה מפציר במוכר למכור בשו"ת שבט הלוי חלק ה' בקונטרס המצוות סימן י"ט מדייק ממה שכתב הרמב"ם דעוברים על לא תחמוד בכל דבר שיקנהו ממנו, דאף בסוחר שיש לו סחורה למכור אותה אלא שעכשיו אינו רוצה למכור מאיזו סיבה והקונה מפציר בו עד שמסכים הרי זה עובר בלא תחמוד. בשו"ת ים שמחה סימן פ"ו מעיר דזה חידוש גדול, דלפי"ז יוצא דגם אם הלוקח מתווכח להוריד את המחיר והמוכר אינו חפץ בכך ובסוף מסכים ומוכר לו במחיר הזול עובר הלוקח בלא תחמוד וזה לא מצוין בפוסקים שיעבור על לאו דלא תחמוד בענין זה.

ישראל החומד חפץ של נכרי (גוי) יש לציין האם יש איסור לישראל לחמוד חפץ של גוי, בשו"ת מחנה חיים ח"ב או"ח סימן ל"ב כתב בנידון ישראל שקנה מגוי אתרוג בערמה בפחות משויו, ובתו"ד כתב לגבי איסור לא תחמוד שלא נאמר לאו זה רק בין ישראל לישראל אבל לא בין גוי לישראל ולא בין גוי לגוי, כי הוא איסור מחדש בישראל, וכן כתב בשו"ע הרב או"ח סימן ת"מ בקונטרס אחרון אות י"א דכיון דבלאו לא תחמוד כתוב "רעך" אין איסור בשל נכרי, וכן כתב במנחת חינוך מצוה ל"ח בסופו דרעך בא למעט עכו"ם בכל מקום בש"ס, וכן כתב החינוך במצוה תט"ז לענין איסור לא תתאוה דישאלה המתאוה מה שביד עכו"ם אינו עובר דרעך כתוב, וכן כתב בפירוש המלבי"ם עה"ת (שמות כ' י"ג) דלא תחמוד אינו נוהג בב"י. ודלא כהפס"ג באו"ח סימן תר"ד במשב"ז סק"א דנשאר בצ"ע אם שייך לא תחמוד בעכו"ם. (עי' בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן מ"ח משכב"ז).

חפץ שאול ושכור בס' תולדות שמואל במצוה ל"ח אות ה' כתב לחדש דהלאו של לא תחמוד שייך אם לקח החפץ לצמיתות ככל שאר לוקח שקונה קנין עולם, אבל המפציר בחבירו לתת לו החפץ בשאלה או בשכירות ואין בו משום לא תחמוד דומיא דלא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך דמדובר באופן זה.

הנושאים הבאים

משפטים - נזקי אש, כי תצא אש (כב ה).
 תרומה - הפסקה.
 תצוה - שמן בהלכה, ויקחו אליך שמן זית זך (כז כ).
 כי תשא - פת עכו"ם, וזבחו לאלהיהם (לד טז), נאסור פתם משום יינם

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
 בעריכה תמציתית וייחודית
 להשיג בהנאות המפרים

מוסד קידוש קול

אשת חיל

מדרשים, נכתר,
 ראשונים, אחרונים, חסידות